

ВИЗНАЧЕНІСТЬ ТА ЄДНІСТЬ ТЕРМІНОЛОГІЇ – ШЛЯХ ДО З'ЯСУВАННЯ СУТІ ОБ'ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 397 КК УКРАЇНИ

А.О. Мороз

здобувач кафедри

кримінального права та процесу

ВНЗ «Національна академія управління»

Постановка проблеми. Проблема, що стосується надання правової допомоги захисником чи представником особи, має ґрунтуватися на принципі визначеності та єдності термінології, та повинна здійснюватися за допомогою визначених у законі термінів. Це питання має важливе значення для теорії кримінального права, особливо у розумінні об'єктивної сторони злочину, зокрема, передбаченого ст. 397 КК України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблемами визначеності та єдності термінології займалися такі вчені, як: В.В. Копейчиков, О.Ф. Скакун, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко, В.К. Матвійчук, Ю.В. Баулін, О.В. Зайчук, М.І. Панов, В.І. Борисов, А.А. Музика, І.О. Харь, М.І. Мельник, В.П. Тихий, М.І. Хавронюк, В.К. Гришук, В.О. Навроцький, О.М. Костенко, П.Л. Фріс та ін. Проте, до цього часу цей аспект проблеми не стосувався положення, які мають відношення до об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.397 КК України.

Мета статті полягає в обґрунтуванні принципу визначеності та єдності термінології як одного з найраціональнішого шляху до з'ясування суті об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.397 КК України.

Основні результати дослідження. Підкреслюючи залежність якості правового матеріалу від рівня законодавчої техніки, а ми в цьому сенсі віднесли б і застосування термінології у ст.397 КК України, «батько» кібернетики Н. Вінер писав, що «теорія і практика права тягнуть за собою дві групи проблем: групу проблем, яка стосується загального призначення права, розуміння, розуміння справедливості в праві, і групу проблем, що стосуються технічних прийомів, при допомозі яких ці поняття стануть ефективними» [1, с. 29]. Ці положення впритул стосуються принципу визначеності та єдності термінології у складі злочину втручання в діяльність захисника чи представника особи та можливості здійснення ефективної кримінально-правової охорони відповідних суспільних відносин лише за допомогою визначених у законі термінів (які можуть сприяти розумінню ознак об'єктивної сторони цього злочину).

Слід звернути увагу, що у чинному законодавстві поряд з поняттям «правова допомога» вживається термін «юридична допомога». Так, зокрема, у статтях 59, 64 Конституції України використовується термін «правова допомога» [2]. Стаття 16 Кодексу адміністративного судочинства України має назву «Правова допомога при вирішенні справ в адміністративному суді». У статтях 1, 19, 20, 25, 26, 27, 28, 29 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяль-

ність» вживається термін «правова допомога» [3]. Кримінальний процесуальний кодекс України 2013 р., на відміну від попереднього КПК України, використовує лише один термін [4]. Так, у статтях 46, 78, 120, 135, 545, 546, 552, 553, 554, 557, 564, 568, 569, 572 цього Кодексу використовується термін «правова допомога» [4]. У законі України «Про міліцію» йдеться про завдання «сприяти в наданні правової допомоги» (ст. 5) та забезпечення права на «юридичний захист» (ст. 5) [5]. Закон України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. № 3460-VI, використовуються такі терміни, як «безоплатна правова допомога», «правова допомога», «правові послуги» тощо [6].

У Законі України «Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах» від 20 грудня 2011 р. № 4191-VI також використовується термін «правова допомога» [7]. Крім того, у Рішенні Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа «Про правову допомогу» від 30 вересня 2009 р. № 23-рп/2009 р., Справа № 1-23/2000 р.) також йдеться про правову допомогу [8].

Усе це свідчить про необхідність з'ясування питання стосовно розмежування або ототожнення термінів «правова допомога» й «юридична допомога». Зцією метою звернемося до довідників та інших джерел. Так, «Юридический энциклопедический словарь» поняття «правовая помощь», роз'яснює таким чином: «договор о П.п. — договоры заключаемые гос-вами по вопросам сотрудничества учреждений юстиции (судов, органов нотариата, прокуратуры) по оказанию П.п. по гражданским, семейным и уголовным делам. СССР имеет такие договоры с Албанией, Болгарией, Венгрией, ГДР, КНДР, Монголией, Польшей, Румынией, Чехословакией, Югославией, Алжиром, Грецией, Ираном, Финляндией. Цель договоров о П.п. — обеспечение взаимного признания и соблюдения личных и имущественных прав граждан одного государства на территории другого. Договоры регулируют вопросы правовой защиты, определяют компетенцию судов и область применения права; процессуальные права граждан договаривающихся стран, порядок исполнения судебных поручений и поручений др. учреждений юстиции о П.п., признания и исполнения решений по гражданским, семейным делам, признания и пересылки документов, выдачи преступников и т.д.

По договору о П.п. граждане одного гос-ва пользуются на территории др. гос-ва такой же защитой их личных и имущественных прав, как и собственные граждане (см. Национальный режим); они могут свободно и беспрепятственно обращаться в суды, прокуратуру, нотариальные конторы и иные учреждения юстиции др. гос-ва, возбуждать ходатайства и предъявлять иски...» [9, с. 277]. Юридична енциклопедія при з'ясуванні терміна «правова допомога» відсилає до терміну «право на правову допомогу», яка означає «...одне з осн. конст. прав гр-н (ст. 59 Конституції України). Покликане забезпечити прав. захист прав людини в судовому та ін. процесах. Надається кожному, хто потребує прав. допомоги і звертається за нею. Здійснюється у формі: надання юрид. консультацій і роз'яснень з юрид. питань, усних і письм. довідок

щодо за-ва; складання заяв, скарг та ін.. док-тів, що мають юрид. силу; засвідчення копій відповід. док-тів; здійснення представництва в суді та ін. держ. органах; прав. забезпечення підприєм. діяльності гр-н тощо. У випадках, передбачених законом, прав. допомога надається безоплатно. Для забезпечення права на захист від обвинувачення та надання прав. допомоги при вирішенні справ у судах, та ін. держорганах діє адвокатура. Її діяльність регламентується Законом України «Про адвокатуру» 1992 р.» [10, с. 24]. Ю.В. Александров стверджує, що «Будь-які законні заходи захисника чи представника, спрямовані на захист прав і законних інтересів осіб, від імені або за дорученням яких вони діють у кримінальному, цивільному, господарському чи адміністративному процесі, мають бути віднесені до діяльності по наданню правової допомоги» [11, с. 766]. М.І. Мельник, М.І. Хавронюк під наданням правової допомоги вважають здійснення захисником або представником особи діяльності, безпосередньо пов'язаної із реалізацією ними функцій захисту прав і законних інтересів певних категорій учасників судочинства або представництва інтересів у суді фізичних або юридичних осіб [12, с. 1142].

Нам найбільше імпонує визначення правової допомоги, яке сформульоване в Законі України «Про безоплатну правову допомогу» від 2 червня 2011 р. за № 3460-VI, де зазначається, що «правова допомога — надання правових послуг, спрямованих на забезпечення реалізації прав і свобод людини і громадянина, захисту прав і свобод, їх відновлення у разі порушення; консультацій і роз'яснень з правових питань; складання заяв, скарг, процесуальних та інших документів правового характеру; здійснення представництва інтересів особи у судах, інших державних органах, органах місцевого самоврядування, перед іншими особами; забезпечення захисту особи від обвинувачення; надання особі допомоги в забезпеченні доступу особи до вторинної правової допомоги та медіації» [6].

В.П. Нагребельний наполягає на тому, що поняття «юридична допомога» означає «...вид профес. спеціальної діяльності, сукупність заходів щодо надання на платній або безоплатній основі відповід. прав. послуг гр-нам, служб. особам, організаціям, підприємствам, установам тощо. Має на меті їх правильну орієнтацію у чинному законодавстві, різноманітних ситуаціях, захист прав і законних інтересів фіз. та юрид. осіб у судах й ін. органах держ. влади та місц. самоврядування, виховання звички свідомого виконання правових норм, зміцнення законності й правопорядку. Ю.д. здійснюється у формі усних або письм. юридичних консультацій, складанні відповід. процесуальних та ін. док-тів, представництва в суді, органах держ. влади тощо. Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на Ю.д. і є вільним у виборі захисника своїх прав та інтересів. Її надання покладено на адвокатів, які працюють у складі колегій чи індивідуально (див. Адвокатська діяльність, Адвокатське об'єднання, Адвокатура) і здійснюють, зокрема під час досудового слідства та в суді, захист обвинуваченого, представництво в суді, та ін. органах держ. влади в цив., труд., госп., адм. та крим. справах, М-вам, відомствам, підприємствам, організаціям та установам Ю.д. надається у служб. порядку або на договір. засадах юридичними службами, фірмами та ін. спеціалізованими установами з надання прав. Послуг» [19, с. 470].

Аналіз використаних нами джерел свідчить: 1) що ст. ст. 59, 64 Конституції України дають підстави стверджувати, що у системі Конституційних гарантій, прав і законних інтересів особи, що бере участь у правосудді, істотне місце відводиться конституційному праву кожної людини на правову допомогу. Оскільки це право є загальногалузевим і виходячи з положень ст. 64 Конституції України не може бути ніким обмежене, то дотримання цього права як додаткової гарантії, дотримання інших прав і законних інтересів людини, зумовлено тим, що воно є елементом механізму правового захисту, під яким слід розуміти динамічну систему правових норм, засобів і заходів, дія і взаємодія яких спрямована в кінцевому рахунку на запобігання порушення прав людини на їх відновлення у випадку порушення [14, с.47; 15, с.76-77];

2) використані терміни у таких законодавчих актах, як: КПК України, Кодексу адміністративного судочинства України, Закону України «Про міліцію» лише зазначають про надання правової допомоги або використання терміну «правова допомога»;

3) визначення правової і юридичної допомоги запропоноване в довідникових джерелах не розриває належним чином зміст цих понять;

4) запропоновані визначення правової допомоги М.І.Мельника, М.І. Хавронюка, Ю.В. Александрова обмежуються лише сферою судочинства.

Висновки. На підставі викладеного можна зробити наступні висновки, що: 1) термін «правова допомога» є більш широким ніж «юридична допомога» і вписується в механізм правового захисту;

2) необхідно користуватися законодавчим визначенням терміну «правова допомога», яке необхідне для з'ясування об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст. 397 КК України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Винер Н.* Кибернетика и общество / Н. Винер. — М. : Изд-во иностранной литературы, 1958. — 200 с.

2. Конституція України 1966 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1966. — №30. — Ст.141.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 липня 2012 р. № 5076-VI // Офіційний вісник України від 23.08.2012. — 2012. — №62. — Ст.2509.

4. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4657-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2013. — №9—10. — №11—12, №13. — Ст.88.

5. Про міліцію: Закон України від 20 грудня 1990 р. // Відомості Верховної Ради України. — 1991. — №4. — Ст. 20.

6. Про безоплатну правову допомогу: Закон України від 2 червня 2011 р. № 3460-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2011. — № 51. — Ст. 577. Із змінами і доповненнями станом на 14.X.2014 р.

7. Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах: Закон України від 20.XII.2011 р. № 4191-VI // Відомості Верховної Ради України. — 2012. — № 29. — Ст. 343.

8. У справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу): Рішення Конституційного Суду від 30 вересня 2009 року № 23-рп/2009 // Офіційний вісник України. — 2009. — № 79. — Ст. 2694.

9. Юридический энциклопедический словарь; [гл. ред. А.Я. Сухарев; ред. кол.: М.М. Богуславский, М.И. Козырь, Г.М. Миньковский и др.] — М.: Сов. энциклопедия, 1984. — 415 с.

10. Федоренко В.Л. Право на правову допомогу / В.Л. Федоренко // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол.: Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.] — К.: Укр. Енцикл., 2003. — Т.5: П-С. — 736 с.

11. Александров Ю.В. Злочини проти правосуддя / Ю.В. Александров // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. — [4-те вид., переробл. та доповн.; відпов. ред. С.С. Яценко.] — К.: А.С.К., 2006. — С.734–768.

12. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Коментар до ст. 397 КК / М.І. Мельник, М.І. Хавронюк // Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. — [9-те вид. переробл. та допов.] — К.: Юридична думка, 2012. — С.1142–1144.

13. Нагребельний В.П. Юридична допомога / В.П. Нагребельний // Юридична енциклопедія: В 6 т. / [редкол. Ю.С. Шемшученко (голова редкол.) та ін.]. — К.: Укр. Енцикл., 2004. — Т.6: Т-Я. — 768 с.

14. Омельченко Т.В. Право на правову допомогу в системі юридичних гарантій забезпечення прав і свобод людини у сфері кримінального судочинства / Т.В. Омельченко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженні молодих учених. — Х.: Вид-во Національного університету внутрішніх справ. — 2003. — С.76–77.

Мороз А.О. Визначеність та єдність термінології — шлях до з'ясування суті об'єктивної сторони злочину, передбаченого ст.397 КК України

У статті досліджується поняття «правова допомога» і «юридична допомога». Автором проаналізовані існуючі точки зору на ці поняття. Запропонований підхід до вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: правова допомога, юридична допомога, визначеність термінології, єдність термінології.

Мороз А.А. Определенность и единство терминологии – путь к выяснению сути объективной стороны преступления, предусмотренного ст.397 УК Украины

В статье исследуется понятие «правовая помощь» и «юридическая помощь». Автором проанализированы существующие точки зрения на эти понятия. Предложен подход к решению этой проблемы.

Ключевые слова: правовая помощь, юридическая помощь, определенность терминологии, единство терминологии.

Moroz A. Certainty and consistency of terminology – a way to clarify the essence of the objective side of a crime under Art. 397 of the Criminal Code of Ukraine

The article explores the concept of “legal aid” and “legal advice”. The author analyzes the existing points of view on these concepts. The proposed approach to solving this problem.

Keywords: legal aid, legal aid, certain terminology, consistency of terminology.

Стаття надійшла до редакції 10.12.2014.